

Terrakota urşujylarynyň täsin syry

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Terrakota urşujylarynyň täsin syry TERRAKOTA GOŞUNY WE
TERRAKOTA URŞUJYLARYNYŇ TÄSIN SYRY

Araňyzda dünýä belli aktýorlar Brendan Freýzeriň we Jet Liniň oýnaýan "Mumyýa-3: Aždarha hökümdarynyň gubury" ("Мумия: Гробница императора драконов") we belli aktrisa Anželina Žoliniň oýnaýan "Lara Kroft: Mazar talaňçysy-2. Durmuşyň dörän ýeri" ("Лара Крофт: расхитительница гробниц-2. Колыбель жизни") kinofilmlerine tomaşa etmedigiňiz az-az bolsa gerek. Ady agzalan kinofilmlerde, syrly terrakota urşujylaryndan söz açylýandyр. Terrakota urşujylary barada mundan başga-da 1989-njy ýylda Hytaýyň düşüren "Terrakota urşujylary" çeper kinofilmi, 2004-nji ýylda Awstraliýanyň düşüren "Terrakota urşujylarynyň syry" ("Mystery of the Disorderly Warriors") dokumental filmi bardyr.

■ Ýeri, bu terrakota urşujylary kim bolupdyр? Geliň, bu baradaky käbir maglumatlara ser salalyň.

1974-nji ýylyň 29-njy martynda Lintong diýen ýerde guýy gazmaga synanşan daýhanlar tarapyndan bir bitewi Hytaý imperiýasyny döreden Çin Şihuangyň terrakota goşunynyň tötänleýin üstünden barylды.

Şol wagta çenli gadymy Hytaý taryhyna degişli ujypsyz maglumatlar bardy we Hytaý taryhy hakynda düýbünden başga hili pikirler ýöredilýärdi. Tapyлан terrakota goşuny Gadymy Hytaý taryhy hakynda şol wagta çenli ähli bilinýän maglumatlary täzedен gözden geçirmäge mejbur etdi.

Gürrüňi edilýän dört uly garymda jemi 8 müň urşujynyň, 520 atyň we altyn-kümüş şaý-sepler bilen bezelen 150 saýlama atyň heýkeli, 130 söweş arabasy, mundan başga-da jemi 600 çukur we

mazar orta çykarylady.

Urşujylar gündogardan geljek ýörişlere garşy şol döwrüň harby nyzamyna we strategiýasyna laýyklykda imperatoryň guburynyň 1,6 km gündogar tarapynda ýerleşdirilipdir.

Imperatoryň gubury 56 km-lik meýdanda ýerleşip, ol dünýäniň iň uly gubury hasaplanýar. Gubur kompleksiniň diňe bir korpusynyň ululygy Manhattan adasynyň ululygyna deň.

Çin Şihuang (başky ady In Çžen) b.e.öň 246-njy ýylda 13 ýaşynda tagta çykan ýylyndan başlap tä ol aradan çykýança, tegelek 37 ýyl dowam eden guburyň gurluşygyna jemi 700 müň işçiniň işländigini çak edilýär.

Öz hökümdarlyk edýän ýurdy bilen birlikde 200 ýyllap özara uruş ýagdaýynda bolan ýedi sany hytaý patyşalygyny (Weý, Zhao, Ýen we başgalar) bir bitewi döwlete – Çin döwletine birikdiren Çin Şihuang Çin nesilşalygyny döredip, özüni ýeke-täk imperator diýip yglan edipdir. Adyndan hem belli bolşy ýaly, Hytaýyň beýleki ady bolan Çin (Çyn ýa-da Çyn-Maçyn) hem hut imperator Çiniň ady bilen baglanyşyklydyr.

Uruşda ýesir düşenleri öldürendigine, öz tabynlygyna girizen welaýatlaryň taryhy çeşmelerini, kitaplary ýakdyrandygyna we özüniň edýän gabahat işlerini tankyt etmäge synanyşýanlary rehimsizlik bilen gyrandygyna garamazan Çin Şihuangyň ýöreden döwlet syýasatynyň oňyn taraplary-da bolupdyr. Ol ýurtdaky dürli etniki kowumlary birleşdirip, bir bitewi döwlete tabyn etmegi başarypdyr, biri-birinden tapawutly dilleri, urp-adatlary we şuna meňzeş başga aýratynlyklary zorlukly ýok etmegiň hasabyna, hemmeler üçin deň kada-kanunlary, ýeke-täk ýazuw dilini, ýeke-täk pul birligini we ölçeg birliklerini ýola goýupdyr. Ýurtda ýol we köpri gurluşyklaryna üns beren imperator Çin Gündogardaky türki halklardan goranmak maksady bilen Hytaýyň iň uzyn diwary hökmünde bilinýän Hytaý diwarynyň hem gurluşygyna başlapdyr.

Ähli zalymlara mahsus ölümden gorkma duýgusy Çin Şihuangda çaksyz güýçli bolupdyr. Ol ebedilik ýaşaryn diýen umyt bilen rowaýatlarda arzuwy edilýän "Aby-Haýat" dirilik suwuny tapmak üçin elinden gelenini edipdir. Ölmezligiň çäresini gözleýän Çin Şihuang munuň üçin alys ýurtlara ilçini yzyna ilçini

ugradypdyr. Gadymy patyşalaryň we alymlaryň kükürtli simap içip 10 müň ýyl ýaşandygyna ynanyp, içýän şerabyna simap goşup içer eken. Imperator alhimikler tarapyndan özüne baky ömür bagyş etjekdigi wada berilen simaply suwlary aşa köp ulanýandygy sebäpli, elli ýaşynda ýurduň gündogar welaýatyna ýörişe çykanda aradan çykypdyr.

B.e.öň asyrda ýaşan taryhçy Syma Syýan Çin Şihuangyň mazarynyň daş-töweregi simap akýan dereler bilen gurşalandygyny habar berýär. Gubur kompleksiniň töwereginde simabyň köplügi bu maglumatyň dogrulygyna güwä geçýär. Sian gubur kompleksine giriş ýolunyň ugrunda öz-özünden atylýan mehaniki peýkamlar ýerleşdirilendigini hem aýdýar.

Mäşeli ýaýlar (arbaletler) biziň döwrümüzden iki müň ýyldan hem gowrak wagt öň hytaýlylaryň ýaraglarynyň nähili derejede ösendigine şaýatlyk edýär.

Sekiz müň terrakota urşujysynyň heýkelleriniň syry üç ölçegli kompýuter tehnologiýasynyň kömegi bilen çözüldi.

Geň galaýmaly, heýkeller heýkeltaraşlaryň toslanyp tapan zady däl, olar hut imperatoryň esgerleriniň gönüden-göni göçürme nusgasy!

Boýlary 183-95 sm aralygynda üýtgäp durýan dürli-dürli heýkel esgerleriň her biriniň aýry-aýry ýüz keşbi bar. Ilkibaşda heýkelleriň ýüz keşbindäki dürli mimikalaryň we ýüz şekilleriň hakyky urşujylaryň asyl keşbine meňzeş ýasalandygyna göz ýetirilip durlanam bolsa, biri-birinden aýry 8 müň sany nusganyň taýýarlanmagy mümkin däl ýalydy. Üç ölçegli kompýuter tehnologiýasyny we täze döredilen algoritm ýazuwyny ulanan ýörite hünärmenler 8 müň heýkeliň başga synalary beýlede dursun, hatda gulak gurluşynyňam biri-birine meňzemeýändigini anykladylar.

Heýkelleriň arasynda dürli etniki topara girýän adamlaryň ýüz keşbiniň gabat gelýändigini aýdýan alymlaryň pikirine görä, heýkel urşujylar imperatoryň goşunynyň bire-bir göçürme nusgasydyr.

Syrlar bilen gurşalan bu goşun çem gelen ýerde başly-barat gömülmändir. Dürli harby atlary we wezipeleri eýelän harby gullukçylar döwrüniň iň ösen söweşjeň nyzamyna we taktikasyna

laýyklanan, söweşe girmäge taýýar görnüşde jaýlanypdyr. Goşun ýaý atyjy birliklerden, öňden, ortadan we yzdan hereket edýän ganatlardan, ýagny kömekçi goşun bölümlerinden düzülipdir. Garymlaryň birinde imperatoryň dabaraly çäreler üçin ulanýan ýörite goşun birligi nyzam bilen goýlupdyr.

Bu äpet gubur kompleksini gurduran we özüniň ýerasty goşunyny düzen imperator gurluşykda işläň işçileriň ählisini ýakdyrandygy ýa-da özi jaýlananda öldürdendigi çaklanylýar.

Imperator Çin şeýtmek bilen gubur kompleksiniň içindäki syrlaryň aýan bolmazlygyny, şol bir wagtyň özünde öldürilen işçileriň o dünýäde-de özüne hyzmat etmegini islän bolarly.

Äpet mazar üçin Şiandan iki sagatlyk daşlykda ýerleşýän bu ýeriň saýlanyp alynmagyna bolsa, imperatoryň Li Şan dagynyň etegini Feng Şui pelsepesine görä iň mynasyp ýer hasaplanlygy sebäp bolandyr diýip çaklanylýar.

Imperatoryň öz gubury kompleksiň iň depesinde – ýerden 115 metr belentlikde we 36 metr çuňlukda ýerleşýär. Ol terrakota goşunynyň özüni o dünýäde gorajakdygyna, hatda bu dünýäde ýok edilensoň, o dünýäde-de oňa garşy uruşjak duşman goşunlaryna garşy söweşjekdigine ynanyndyr. Gubur kompleksiniň töwereginde tapylýan köpçülikleýin mazarlarda jaýlanan adamlaryň süňkleri muny doly tassyklaýar. Guburlaryň içinden tapylýan her dürli guşlaryň, haýwanlaryň, atlaryň süňküniň bolmagy gubur kompleksiniň diňe terrakota urşujylaryndan ybarat däldigini görkezýär. Olaryň arasynda dürli wezipedäki emeldarlar, senetkärler, sazandalar, tansçylar hem bar. Imperator Çin münlerçe adamy diriligine ýere gömdüripdir.

Bişen palçykdan ýa-da toýundan ýasalan heýkel urşujylar häzir dünýäniň sekizinji täsinligi hasaplanýar. Nyzama düzülen heýkel goşuny synlanyňda kalbyňa gorky aralaşmazlygy mümkin däl. Heýkeller häzir şeýle gorkunç görünyän bolsa, öz döwründe – mundan 2.200 ýyl öň nähili bolduka diýen sorag orta çykýar. Pikir edilşi ýalam bolupdyr. Wagtynda dürli reňklere boýalan heýkel urşujylar hakyky ýarag bilen ýaraglandyrylypdyr. Olaryň ýanyndan tapylan ýaraglaryň agaç bölegi birwagt çüýräp gidenem bolsa, biziň günlerimize çenli gelip ýeten metal bölekleri muny doly tassyklaýar.

Terrakota goşuny muzeýiniň müdiri Çao Weý arheologiki barlaglaryň baş ugur boýunça häzirem gyzgalaňly dowam edýändigini aýdýar. Terrakota urşujylarynyň syryny doly açmak üçin London uniwersitetiniň alymlary we Terrakota goşuny muzeýiniň işgärleri uly işleri alyp barýarlar.

Internet maglumatlary we BBC-niň "Terrakota urşujylarynyň täze syrlary" dokumental filmi esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy wakalar